

AUREL GURGHIANU, POET, NOVELIST AND TRANSLATOR

Szabó Zsolt, PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: Aurel Gurghianu`s debut in volume is achieved with the publication of poems entitled „Drumuri” (1954). This volume was followed by other 13 volumes of prose and poetry that were published during his lifetime and four were published posthumous. The posthumous volumes were published at the initiative of the writer's wife, Cornelia Gurghianu who told us that Aurel Gurghianu may not have been promoted to the true value of the writer, during his life but, this promotion maybe was left for posterity. Aurel Gurghianu`s literary activity was not just about poetry, as I mentioned; he wrote prose, also translated writings of the Greek poet Kostas Varnalis and he had a fruitful collaboration with Hungarian writers.

Keywords: poetry, posthumous, initiative, literary activity, translation.

Debutul lui Aurel Gurghianu, în volum, se realizează odată cu publicarea plachetei de versuri intitulată *Drumuri* (1954). Au mai urmat 13 volume de proză și poezie, care au fost publicate antum, iar alte patru volume postum. Titlurile creațiilor literare adunate în volum, publicate în timpul vieții scriitorului sunt: *Zilele care cântă*, 1957, *Liniștea creației*, 1962, *Biografii sentimentale*, 1965, *Strada vântului*, 1968, *Ascult strada*, 1969, *Poarta cu săgeți*, 1972, *Temperatura cuvintelor*, 1972, *Curenții de seară*, 1976, *Terasa și alte confesiuni*, 1978, *Orele și umbra*, 1980, *Carnet*, 1981, *Numărați caii amurgului*, 1982, *Diagnosticul străzii*, 1985. Volumele postume au fost publicate la inițiativa soției scriitorului, Cornelia Gurghianu, care ne-a mărturisit faptul că Aurel Gurghianu poate nu a fost promovat la adevărata sa valoare, dar această promovare poate a lăsat-o posterității; dumneaei a început acest drum, prin publicarea a patru volume scrise de soțul domniei sale. Aceste volume sunt: *Anotimpurile cetății*, 1988, *Călărețul din somn, antologie*, 1991, *Strofe prin timp*, 1991, *Mistuitoarele ruguri*, 2000. Cel din urmă volum publicat în 2000 a fost îngrijit în mod special de d-na Gurghianu, aceasta primind un ajutor important din partea Uniunii Scriitorilor din București, loc în care s-a produs și lansarea ultimului volum scris de Aurel Gurghianu.

Inevitabil, numele scriitorului este legat de publicația la care a slujit până la sfârșitul vieții, ca redactor-șef adjunct, revista *Steaua*. Alături de Victor Felea, Aurel Gurghianu sunt doi poeți importanți cel puțin din perspectiva rezistenței estetice, spune Gheorghe Grigurucu. Evident, după dura violentare datorată storcătorului de retorică avangardist, constatarea inevitabilității declinului metaforei devine sindromul cel mai contaminant și poeții autentici de pretutindeni iau act de această mutație ireversibilă care le marchează structurarea discursului. Printre aceștia se numără și Aurel Gurghianu. Discursul poetic al acestuia începe să ia o altă direcție în literatura șazeciștilor, mai ales după publicarea primei plachete de versuri. Poet discret, unul dintre aceia care nu intră brutal în literatură, Aurel Gurghianu a avut oarecum un destin ingrat, spune Petru Poantă. Pus de timpuriu sub semnul unei poezii confesive și tradiționaliste, el a continuat să fie receptat sub o perspectivă simplificată chiar și atunci când înnoirile erau evidente. După publicarea primelor cinci volume de poezie, *Drumuri*, 1954, *Zilele care cântă*, 1957, *Liniștea creației*, 1962, *Biografii sentimentale*, 1965, Aurel Gurghianu, autorul, altădată al unor peisaje naturale evocate melancolic și sentimental, devine

un poet al oraşului. Acest fapt este clar vizibil în volumele următoare *Strada vîntului*, *Poarta cu săgeți și Temperatura cuvintelor*. Descoperirea și asimilarea progresivă a oraşului nu a provocat acel sentiment al dezrădăcinării de la început de secol, ci a însemnat revelația unei sensibilități profunde iar în plan strict literar deplasarea de la un lirism puțin nostalgic. D-na Gurghianu ne spunea că oraşul însemna totul pentru Aurel Gurghianu. Scriitorul a trăit prin poezie și pentru poezie ne mai mărturisea soția scriitorului. În același context, doamna Gurghianu ne-a explicat primordialitatea revistei *Steaua* și importanța activității literare în viața scriitorului: „Știți cum se zice că toate drumurile duc la Roma, ei bine, pentru Aurel Gurghianu, toate drumurile duceau la *Steaua*”.

Oraşul este la Aurel Gurghianu o stare sufletească, o aventură interioară mai degrabă decât un spațiu arhitectonic. El a provocat ceea ce noi am putea numi sensibilitatea „onirică” a poetului, un fel de reverie ciudată a unui solitar nocturn cu psihologie de sedentar.¹ Oraşul său va fi din această cauză cel nocturn, al evenimentului insolit, lipsit de agitația cotidiană care uniformizează, dar lipsit de consistență, întrucât este un oraş interior, este însuși destinul său: „Înainte de a-l fi cunoscut / A fost pentru mine emoție / Văzîndu-l / deasupra lui / s-a recules steaua mea. / Cocor / sau pasăre de noapte i-am fost. / În amfiteatre/ I-am prins înțelepciunea / de la bătrîni dascăli / iar poezilor săi le-am furat inima / și poate ceva / din meșteșug. / O, parcuri / în care iubirile mele au cîntat / ca privighetorile oarbe. / am vrut să devin pentru voi / arlechinul strîmbîndu-se / pe după copaci. / Străzile îmi cunosc trena din umbră. / Pleoapele nocturne ale caselor / șoptesc în inima mea: / - Aici îți vei sfîrși destinul, poate, / vechi pîrcălab / ce porți cu tine cheia Cetății!” (Acest oraş). Oraşul acesta nocturn-astral, a cărui individualitate poartă marca singurătății sufletești a poetului, este o prezență difuză putem spune, în majoritatea poemelor lui Gurghianu. Aurel Gurghianu, un „dezrădăcinat invers” cum l-a numit Gheorghe Grigurucu, realizează în operele sale o deschidere către lumea oraşului, a cotidianului, după cum am mai precizat anterior, din prisma unui om care a adoptat viața citadină, pe care o descrie în operele sale ca fiind una tumultoasă, zgomotoasă, dar plăcută în același timp. Promovarea oraşului, a citadinului, specifice mai ales scriitorilor moderniști, poate, i se pare mai lipsită de griji, de neajunsuri sau dezamăgiri. Într-unul dintre interviurile pe care le-am realizat cu soția poetului, domnia sa îmi relata mai ales despre bucuria lui Aurel Gurghianu de a se afla într-un oraş, în civilizație, forfotă, lume multă sau chiar nebunie. Deși o fire tăcută, îmi spunea doamna Gurghianu, poetului îi plăcea să se relaxeze printre oameni, cu toate că era o persoană statică, nu-i plăceau călătoriile; i se spunea că este un poet lent, ca persoană. . Lecturând numeroase repere critice despre opera lui Aurel Gurghianu, pot concluziona faptul că atât prin poeziile moderniste cât și prin volumele de proză, poetul mureșean și-a pus amprenta asupra culturii literare românești și, totodată, a dat dovadă de deschidere spre depășirea granițelor literaturii române, ajungând până la literatura greacă sau maghiară, după cum am menționat anterior. Tema predominantă, rămâne totuși, natura, care este tratată într-o manieră convențional-bucolică în care apar imagini de rafinate prețiozități: „*Strada Colinelor. Case de lemn./ La șapte seara bătrînele cască./ Fumul subțire, palid însemn. Trece-un copil c-un graur în bască*” (Stampa)². Treptat, discursul liric al lui Gurghianu alunecă spre o solemnitate studiată a comunicării, în care lirismul prinde contur în

¹Petru, Poantă, *Radiografii*, Editura Dacia, 1978, pag. 138.

²Aurel, Gurghianu, „*Numărați caii amurgului*”, Editura Cartea Românească, 1982, pag. 24

contemplațiile peisagistice, în prezentările melancolice ale obârșiilor, în sentimentul de spaimă al timpului trecător. Este predominantă confesiunea în varianta biografismului chiar, într-o retorică îndeosebi solemnă, maiestuos-melodică. Pe parcursul a mai multor decenii, Aurel Gurghianu trece prin mai multe schimbări literare, spectaculoase, am putea spune, atât prin modul de înțelegere al mesajului liric cât și la redefinirea imaginarului poetic, specific lui Gurghianu. Universul poetic al lui Aurel Gurghianu este ca un tot unitar în care temele și motivele literare, miturile, sintagmele și teoriile filozofice creează un ansamblu specific corespondențelor depline. Imaginarul poetic al lui Aurel Gurghianu, așa cum este perceput el astăzi, are calitatea unică de a ajunge din orice punct într-un centru al dezvoltărilor profunde.³ Pornind de la cea mai populară temă, a timpului, care creează și acoperă acest univers, există trasee neocolitoare, directe prin care aceleași seve poetice circulă. Simbolistica liricii lui Aurel Gurghianu ne duce cu gândul până la George Bacovia, deoarece, Gurghianu, prin intermediul sugestiei conturează o impresie plastică la nivelul textului poetic. Prin urmare, ploaia, plumbul, vântul nu precizează nimic prin ele însele, sunt folosite pentru o percepere exactă, de către cititor, a trăirilor interioare ale poetului. În volumul „*Poarta cu săgeți*”, poetul folosește o tonalitate sentimentală mai reținută, specifică Tradiționalismului; sunt amintiți părinții, străbunii, obârșiile, casa, vocile părinților. Prin creațiile sale, mai ales cele de după 1960, Aurel Gurghianu reflectă explicit desprinderea sa de tradiția sămănătoristă, de tot ce înseamnă temă rurală și îndreptarea sa către un modernism de esență citadină. De obicei, în „*lirica ardeleană*” temele predilecte sunt cele ale originilor, ale identității, precum cele din creațiile lui George Coșbuc sau Octavian Goga dar Gurghianu, se dezrădăcinează de tot ceea ce înseamnă rural, identitate, origine. În volumul de versuri intitulat „*Numărați caii amurgului*”(1982), Victor Felea, apreciază în volumul său de cronici că poetul nu se lasă ademenit nici de forme fixe, nici de rupturi șocante ci se menține într-un echilibru fertil între sonorile tradiției și cele ale modernității.⁴ Avem în Gurghianu un observator subtil, ironic-spiritual uneori, un meditativ și, câteodată un fantast. Cuvântul său numește dar și sugerează, precum am amintit anterior, ori se transformă în metaforă, în orice caz ne poate transporta într-o zonă a poeticului, de a ne face părtașii unei existențe lirice de un real interes. În poeziile lui Aurel Gurghianu, elementele exterioare devin fapte ale intimității, capătă semnificații deosebite în funcție de „interpretarea” la care le supune personalitatea originală a poetului. Orașul Cluj-Napoca era pentru Aurel Gurghianu un loc plin de mișcare, căruia îi dă o definiție, publicată în numărul din luna iulie 2012 a revistei *Tribuna*: „Locuitor al Clujului (Napoca) din 1948, mă întreb, uneori, de ce această statornicie? Dulcile otrăvuri ale vârstelor le poți decanta foarte bine prin longitudini și latitudini diferite care-ți oferă mereu altceva, ingrediente deosebite ale spiritului în mișcare, noi confruntări cu sine însuși și cu alți oameni, mirajul – să zicem – al Capitalei, unde mulți confrăți ai mei au ancorat...”

Aurel Gurghianu a scris și trei volume de eseuri: „*Terasa și alte confesiuni*” (1978), „*Carnet*” (1981) și „*Anotimpurile cetății*”(postum, 1988). Poetul a dorit să realizeze și o asimilare a poeziei grecești în literatura română, traducând un volum de versuri ale poetului elen Kostas Varnalis, precum și o asimilare cu literatura maghiară, prin traducerea unor poezii ale poetului ungar Létay János. A mai tradus și alte texte ale altor scriitori maghiari, dintre

³Aurel, Pantea, „*Simpatii critice*”, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004, pag 114

⁴Victor, Felea, „*Aspecte ale poeziei de azi*”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, pag. 40

care îl amintim pe Beke György care își exprimă respectul față de munca lui Aurel Gurghianu în cartea *Fără interpret, convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno-maghiare*, publicată la Editura Kriterion, București, în anul 1972. Îl numește un apropiat al inimii sale, un mare hoinar al Clujului, mare și prin statura sa. De o transpunere autentică, traducerile sale redau nu numai atmosfera, dar și detaliile originalului, până la nuanțe.⁵ Din aceeași confesiune a scriitorului maghiar aflăm că atât Aurel Gurghianu cât și Victor Felea sau Aurel Rău s-au dovedit a fi prieteni adevărați, în afara spațiului literar. Despre Aurel Gurghianu mai spune că prin scrierile sale îi reamintește de diminețile începuturilor din Cluj și că la orice întâlnire aparent banală se simțea căldura sufletească și dorința de implicare a scriitorului în literatura acelor vremuri. Decesul bunului său prieten și colaborator, A.E. Baconsky, în cutremurul din 1977, a însemnat o pierdere enormă pentru Gurghianu și pentru întregul colectiv de la *Steaua*, drept pentru care, în 1978 scrie volumul „Terasa și alte confesiuni” în care își amintește și de cel ce-a fost Baconsky. Tema preferată a poetului rămâne, totuși, cotidianul, o temă pe care poetul a prezentat-o în mai multe volume de versuri, în a cărui confort își poate descoperi intimitatea pierdută. Cu toate acestea, orașul nu reprezintă un mediu ocrotitor ci dimpotrivă, un mediu difuz. În mediul orașului, Aurel Gurghianu își construiește, prin poeziile sale, un univers ciudat, dar nu agresiv. Cuvintele pe care le folosește poetul încep și ele să se civilizeze, neologismele sunt încorporate în limbajul utilizat la începuturile sale literare, un limbaj desprins parcă din Tradiționalism. Aurel Gurghianu oscilează deseori între bizar și banal, ajungând uneori chiar în sfera ludicului: „Umbrela mare și neagră,/ umbrela mică și roză/ umblară un timp suprapuse./ Apoi umbrela roză rămase locului/ urmând a urca niște trepte/ în timp ce umbrela neagră/ trecu de cealaltă parte-a orașului./ Era aproape de ziuă.(Nocturnă)⁶. Unele poezii ale lui Aurel Gurghianu sunt scrise în „versuri albe”, altele sunt pline de imagini expresive de o calofilie enigmatică ori de subtile referințe livrești. ⁷În unele creații lirice, putem spune că Aurel Gurghianu are o percepție dereglată asupra realului: *A mere de toamnă miroase cămara,/ a suc molatec,/ a foc galben mocnind în două lădițe./ Se petrece-acolo o lucrare/ ca-ntr-un laborator/ unde s-ar mai căuta încă piatra filozofală.(Mere)⁸. La extrema cealaltă, poetul folosește imagini terifiante, în care realul este halucinant, întâlnim chiar stări de contopire în somn a tuturor, o probă de armonie între om și natură: „Un om dormind îmbrățișează iarba/ Și viespi de aur îl măsoară-n somn/ Un om dormind îmbrățișează iarba/ Și lunca și nisipul toate dorm.(Un om dormind)⁹. Cuvântul său numește dar și sugerează, precum am amintit anterior, ori se transformă în metaforă, în orice caz ne poate transporta într-o zonă a poeticului, de a ne face părtașii unei existențe lirice de un real interes. În poeziile lui Aurel Gurghianu, elementele exterioare devin fapte ale intimității, capătă semnificații deosebite în funcție de „interpretarea” la care le supune personalitatea originală a poetului. Poetul procedează la fel și în poeme ca „Întortocheatul”, „Bizarul domn de la birt” sau „Fragment citadin”; Gurghianu reușește să transpună cele mai banale aspecte și situații într-un spațiu desprins de realitate, în ireal. De pildă, în poezia „Bizarul domn de la birt”, „eroul” se află undeva într-un spațiu*

⁵Beke, György, *Fără interpret, convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno-maghiare*, Editura Kriterion, București, 1972, pag.331

⁶Aurel Gurghianu, „Poarta cu săgeți”, Editura Cartea Românească, 1972, pag. 49

⁷www.poezie.ro

⁸Aurel Gurghianu, „Poarta cu săgeți”, Editura Cartea Românească, 1972, pag 78

⁹Aurel Gurghianu, „Zilele care cântă” Editura de Stat pentru Literatură și artă, Cluj, 1957, pag. 21

fabulos, realul nici nu poate fi amintit în această situație, acesta nu mai poate să participe la miracole: „*La express în picioare soarbe abstras din cafea./ Prins c-un șiret îi atîrnă între degete bastonul alb./ Murmure vin - / nepăsătoare vocile se lovesc de umerii lui, / de casca neagră a capului ascuns între sare și țărnm. / În adînc foiesc stele de mare și resturi.*” Am putea spune că el face adeseori pasul de la realitatea imediată la desprinderea de această realitate cu un fel de plăcere a ludicului dar și cu intuiția lucrurilor grave. Găsim deseori, în opera lui Gurgianu, destule asemenea personaje stranii, uneori aparent inocente, altele chiar demonice, care vor, parcă, să ne amintim că trăim neconținut într-o lume de mari contraste. În poezia pe care am citat-o anterior, este vorba despre „figura” unui orb care își bea cafeaua la un expres. Observăm că nu avem de-a face cu o simplă portetizare ci cu o știință proprie lui Aurel Gurgianu, la limita dintre real și fantastic. Am spus că autorul observă oameni și lucruri, însă el nu rămâne doar la o simplă percepere a lor; privirea sa le scoate din anonimat, le transmite, am putea spune, sensibilității. După volumul „*Curenții de seară*”, poetul pare puțin obosit în ceea ce privește creațiile sale lirice, pentru că lirica trece într-un plan secund. Înstrăinarea lirismului în proza foiletonistă, publicată între timp, nu înseamnă epuizarea sensibilității poetului. Gurgianu desoperă o sensibilitate și în creațiile epice, unde dă dovadă de un surprinzător gust al aventurii. Putem spune chiar, că sensibilitatea poetului se masculinizează. Subintitulat „*Însemnări, crochiuri, mărturisiri*”, „*Carnetul*” lui Aurel Gurgianu continuă de fapt „*Terasa*”, mai exact, ideea notelor zilnice, lansată prima dată acolo. Nu avem de-a face, însă, cu o consemnare sistematică a unor evenimente personale ci mai degrabă o intrare în sfera irealului, a părăsirii spațiului real. Prin acestea înțeleg un complex de împrejurări, întâmplări neprevăzute, curiozități, chiar, prin dispoziția sentimentală și starea psihologică a autorului la un moment dat. Este o confesiune indirectă în care mai degrabă lecturile autorului își caută o confirmare în viață, sau, încearcă a se confrunța cu un „model literar”. Consider că de aici vine de fapt farmecul însemnărilor sale. Observațiile directe asupra realității sunt transpuse într-un fantastic al cotidianului, pe când speculațiile livrești au un sens moralizator, aproape pedant¹⁰. Aurel Gurgianu, vrînd să moralizeze și să îndrepte lumea spre literatură, reușește a o halucina, prin transpunerile textelor în domeniul fantasticului.. Un câștig, de ordin estetic îl constituie faptul că Gurgianu nu observă, în mod repetat, realitatea, el o schimbă, o metamorfozează, trimițând-o în ireal, fantastic. Și Aurel Gurgianu știe acest lucru, din moment ce consemnează cu un solemn sentimentalism, am putea spune, întâmplări mai puțin obișnuite din realitatea imediată. Aurel Gurgianu face parte dintre scriitorii care resimt acest paradox. În creațiile sale epice, Gurgianu scrie cu sentimentul că recuperează atât realitatea cât și literatura. În această continuare a „*Terasei*”, scriitorul identifică două ipostaze ale iubirii: o ipostază a credinței și a respectului, o altă ipostază a tandreții nesfârșite, punctul comun al celor două „lumi” fiind pietatea. Astfel, putem spune că o ipostază vine din literatură iar cealaltă ipostază din viață. Atât într-un interviu cât și în câteva mărturisiri incluse în „*Carnet*”, Aurel Gurgianu declară deschis imposibilitatea reîntoarcerii la origini, la obârșii, refuză oricare nostalgie legată de ceea ce înseamnă proveniență sau seminiție. Refuză totodată apartenența la un spațiu de sensibilitate rural. Aceste aspecte se reflectă clar și în creația sa în care țaranul trăiește prin respectul pentru stabilitatea unei moralități ireproșabile, reacționând cu spaimă la zgomotele orașului.

¹⁰ Petru Poantă, „*Radiografii*”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, pag.72

Prezența comicului este indispensabilă în astfel de situații, scriitorul având răbufniri comico-dramatice la poluarea fonică produsă de zgomotul motoarelor de motocicletă. În același timp, și orășeanul știe să se amuze într-un mod viclean de spectacolul înfiorător al imnului studenților. Majoritatea tabletelor scrise de Aurel Gurghianu circumscriu o sensibilitate urbană, ieșită din comun câte o dată, moralizatoare altădată, dar fără nici un sentiment al înstrăinării. Terasa este un spațiu public care asigură, deopotrivă, dialogul cu ceilalți, dar și reculegerea în intimitate. Este un loc de delectare spirituală sau de confesiune. Esența ei constă în febrilitate, intimitatea ei nu se reduce la tuhnă interioarelor. Spunem acestea din convingerea că pentru Aurel Gurghianu *Terasa* nu reprezintă doar o rubrică ci nostalgia unei comunități artistice, a acelui loc privilegiat de refugiu constant și de participare prin confesiune, la viața celorlalți. Acesta este spiritul creațiilor lirice și epice ale lui Gurghianu: de la fiziologia aluzivă, cu nuanțe caricaturale, la portretul-elogiu; de la ironizarea unor obiceiuri cotidiene la consemnarea marilor evenimente ale civilizației contemporane; de la polemici strict literare la articolul propriu-zis¹¹.

Prin urmare, viziunea epică și lirică a lui Aurel Gurghianu este originală. Dacă la începuturile sale în lumea literaturii mai întâlneam ecouri din Goga, Alecsandri sau Blaga, creațiile de după 1970 ne dovedesc originalitatea lui Gurghianu, transpunerea realului în ireal, într-o manieră proprie; înlocuirea spațiului rural cu cel urban, numită „dezrădăcinare inversă” de Gheorghe Grigurucu.

Bibliografie

- Aurel, Gurghianu, „*Poarta cu săgeți*”, Editura Cartea Românească, 1972
Aurel, Gurghianu, „*Zilele care cântă*” Editura de Stat pentru Literatură și artă, Cluj, 1957
Aurel, Gurghianu, „*Numărați caii amurgului*”, Editura Cartea Românească, 1982
Aurel, Pantea, „*Simpatii critice*”, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004
Beke, György, *Fără interpret, convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno-maghiare*, Editura Kriterion, București, 1972
Petru, Poantă, „*Radiografii*”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983
Victor, Felea, „*Aspecte ale poeziei de azi*”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984
www.poezie.ro

¹¹ Petru Poantă, „*Radiografii*”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, pag.79